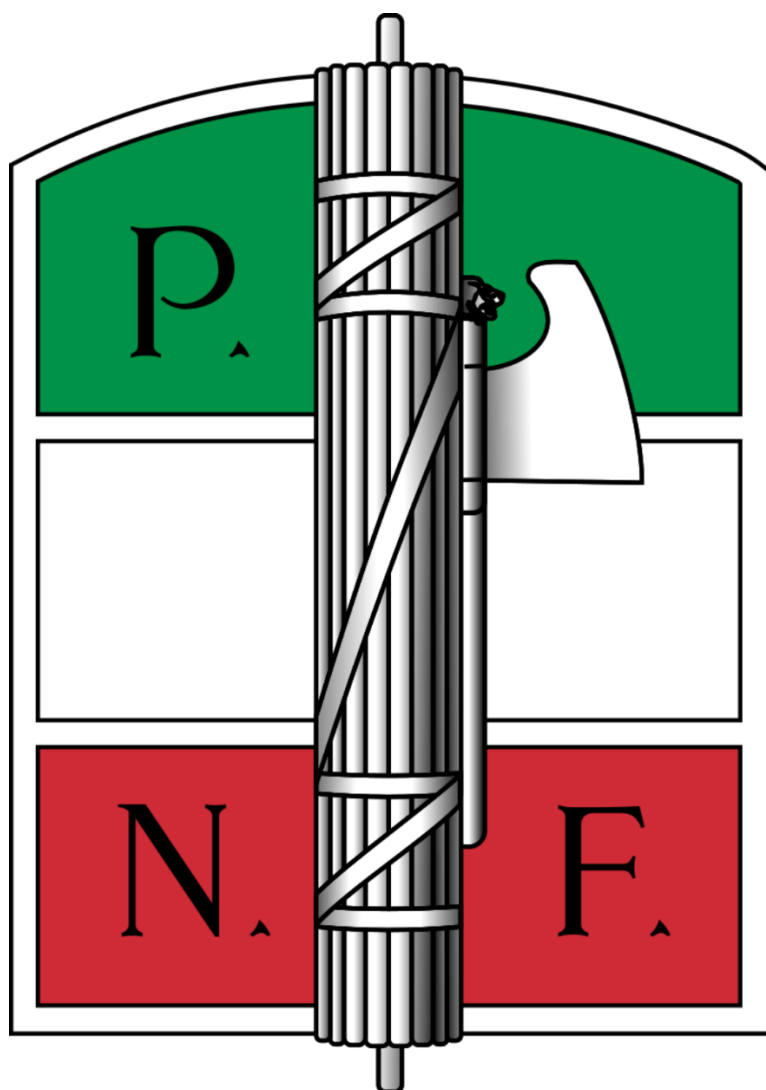

БЕНИТО МУСОЛИНИ

УЧЕНИЕТО

НА

ФАШИЗМА

I.

ОСНОВНИ ИДЕИ

1. Като всяко здраво политическо схващане фашизмът е практика и мисъл, дейност, на която е присъщо едно учение: и това учение, произтекло от дадена система исторически сили, остава внедрено в нея и действа отвътре¹ Значи той има форма съответна на обстоятелства по място и време, но заедно с това има и едно идеално съдържание, което го издига до степента на изказ на истина във висшата история на мисълта². В света не може да действа духовно една воля, властница над други воли, без понятие за преходната и особена действителност, върху която трябва да се въздейства, и за постоянната и всемирна действителност, от която преходната получава своята същност и живот. За да се познават хората, трябва да се познава човекът; а за да се познава човекът, трябва да се познава действителността и нейните закони. Няма понятие за държавата, което да не е в основата си и понятие за живота: философия или интуиция, система от идеи, която се разгъва в логическа постройка, или пък се изразява в едно видение или една вяра, то поне като възможност винаги е органическо схващане за света.

2. Така фашизмът не би бил разбран в много от своите практически положения като партийна организация, като система на възпитание, като дисциплина, ако не бъде гледан под светлината на неговия главен начин за схващане на живота. Начин спиритуалистичен³. За фашизма светът не е тоя материален свят, който се показва на повърхността, в който човек е индивид, отделен от всички други, сам за себе си, управляван от един естествен закон, що неволно го влече да живее живот на егоистична и минутна наслада. Човекът на фашизма е индивид, който е народ и отечество, нравствен закон, свързващ заедно люде и поколения в една традиция и мисия, унищожаваш инстинкта за затворен в тесния кръг на насладата живот, за да установи в дълга един висш живот, свободен от граници по време и пространство: в тоя живот чрез себеотричане, чрез жертва на своите частни интереси, чрез самата смърт личността осъществява онова съвсем одухотворено съществуване, в което е нейната стойност на човек.

3. И така тая спиритуалистична концепция е породена от общото противодействие на нашия век срещу немощния и материалистичен позитивизъм на 19 столетие. Антипозитивистична, но положителна: не скептична, нито агностична, нито песимистична, нито пасивно оптимистична, каквито са изобщо ученията (всички отрицателни), що поставят центъра на живота вън от човека, който със свободната си воля може и трябва да си създава своя свят. Фашизмът иска човека да бъде деен и увлечен в дейността с всичките си сили: да бъде с мъжествено съзнание за съществуващите трудности и готов да ги посрещне смело. Схваща живота като борба и мисли, че човек сам трябва да

овладее оня живот, който е истински достоен за него, като създаде преди всичко в самия себе си инструмента (физически, нравствен, интелектуален) за изграждането му. Така е за отделната личност, така е за нацията, така е и за човечеството⁴. Оттук иде високата стойност на културата във всичките нейни форми (изкуство, религия, наука)⁵ и много голямото значение на образованието. Оттук иде и съществената стойност на труда, с който човек побеждава природата и създава човешкия свят (стопански, политически, нравствен, интелектуален).

4. Това положително схващане за живота очевидно е етично схващане. И то обема цялата действителност, а също и човешката дейност, която господства над нея. Никое действие не убягва от нравствената преценка: няма нищо в света, което би могло да бъде лишено от стойността, присъща на всичко, по отношение на нравствените цели. И поради това животът, такъв, какъвто го разбира фашистът, е сериозен, суров, религиозен: цял уравновесен в един свят, крепен от нравствени и отговорни за духа сили. фашистът презира „удобния“ живот⁶.

5. Фашизмът е религиозно схващане⁷, в него човек бива гледан в своето надчовешко отношение към един висш закон, към една обективна Воля, която надвишава отделната личност и я издига до положението на съзнателен член на едно духовно общество. Оня, който в религиозната политика на фашисткия режим вижда само съображения на чист опортюнитет, не е разбрал, че фашизмът освен система на управление е също така и преди всичко система на мисъл.

6. Фашизмът е историческо схващане и в него човекът е това, което е само когато служи на духовния процес, на който съдейства в семейната и обществена група, в нацията и в историята, създадена от всички народи заедно. Оттук иде и голямата стойност на традицията в спомените, в езика, в обичаите, в законите на обществения живот.⁸ Извън историята човек е нищо. Затова фашизмът е против всички индивидуалистични абстракции с материалистична основа, по образеца на 18 век; и е против всички утопии и якобински нововъведения. Той не вярва, че е възможно „щастieto“ на земята, както бе в желанието на икономическата литература от 18 век, и следователно отхвърля всички телеологични схващания, според които в известен период от историята би се стигнало до окончателно уреждане на човешкия ред. Това значи да се поставим извън историята и живота, който е непрекъснато течение и действие. Политически фашизмът иска да бъде реалистично учение; на дело стреми се да разреши само ония задачи, които се налагат исторически сами по себе и сами по себе намират и внушават собственото си решение⁹. За да се действа между хората, както в природата, трябва да се влезе в процеса на действителността и да се овладеят действащите сили¹⁰.

7. Антииндивидуалистично, фашисткото схващане е за Държавата; то е за

индивида, доколкото той съвпада с Държавата - универсално съзнание и воля на човека в неговото историческо съществуване¹¹. То е и против класическия либерализъм, който се роди от нуждата за противодействие на абсолютизма и изчерпва своята историческа служба, откогато Държавата се преобрази в самото народно съзнание и воля. Либерализмът отричаше Държавата в интереса на отделната личност; фашизмът отново затвърдява Държавата като истинска действителност на индивида¹². И ако свободата трябва да бъде принадлежност на човека, а не на оная абстрактна кукла, за която мислеше индивидуалистичният либерализъм, фашизмът е за свободата. За единствената свобода, която може да бъде нещо сериозно, свободата на Държавата и на личността в Държавата¹³. Щом като за фашиста всичко е в Държавата, нищо човешко или духовно не съществува, и толкова по-малко има стойност извън Държавата. В този смисъл фашизмът е обобщаващ и фашистката Държава - синтез и единство на всички ценности - тълкува, развива и дава сила на целия живот на народа¹⁴.

8. Няма индивиди, нито групи (политически партии, дружества, синдикати, класи) извън Държавата¹⁵. Затова фашизмът е против социализма, който вковава историческото движение в борбата на класите, а пренебрегва държавното единство, което слива класите само в една икономическа и нравствена действителност; също така е и против класовия синдикализъм. Но в кръга на държавната разпоредница фашизмът признава действителните нужди, от които се породи социалистическото и синдикално движение, и ги разрешава в корпоративната система на примирените в единството на Държавата интереси¹⁶.

9. Индивидите са класи според категориите на интересите; те са синдикати според различните стопански дейности с общи интереси; но преди всичко и над всичко те са Държава. Тя не е число, като сбор от индивиди, които образуват мнозинството на един народ. И затова фашизмът е против демокрацията, която изравнява народа с най-големия брой, като го принизява до равнището на множеството¹⁷, но той е най-чистата форма на демокрация, понеже народът бива схващан, както трябва да бъде, качествено, а не количествено, като най-могъща, защото е най-нравствена, най-единна, най-истинска идея, която се осъществява в народа като съзнание и воля на малцина, дори на Едного; и този идеал се стреми да се осъществи в съзнанието и волята на всички¹⁸. На всички ония, които етнически извличат от природата и историята повод да образуват нация, напътени по една и съща линия на развитие и духовно образуване, като едно съзнание и една само воля.

10. Тая висша личност е наистина нация, доколкото е Държава. Не нацията ражда Държавата, както е според старото натуралистично схващане, което послужи за основа на публицистиката на националните Държави в 19 век. Напротив, нацията е създадена от Държавата, която дава на народа, съзнаващ своето собствено нравствено единство, една воля и следователно, едно

действително съществуване¹⁹. Правото на независимост на една нация произлиза не от литературно и идеално съзнание за собственото съществуване и толкова по-малко от едно в действителност повече или по-малко несъзнавано и бездейно положение, но от едно дейно съзнание, от една политическа воля, дейна и готова да покаже своето право: тоест от един вид Държавата вече *in fieri*. Наистина Държавата като обща етична воля е създателка на правото²⁰.

11. Нацията като Държава е етична действителност, която съществува и живее дотолкова, доколкото се развива. Нейното спиране е нейна смърт. Затова Държавата е не само власт, която управлява и дава законна форма и стойност на духовен живот на индивидуалните воли, но е също така и сила, която изявява своята воля навън, като кара да я признават и зачитат, или пък като показва с дело универсалността си във всички необходими за нейното развитие решения²¹. И затова е организация и експанзия, поне предполагаема. Така тя може да се изравни с природата на човешката воля, която не познава прегради за своето развитие и се осъществява, като доказва собствената си безкрайност²².

12. Фашистката Държава, най-висока и мощна форма на личността, е сила, но духовна. Тя представя всички форми на нравствения интелектуален живот на човека. Поради това тя не може да се ограничи с прости задължения за ред и покровителство, както искаше либерализмът. Тя не е прост механизъм, който ограничава сферата на предполагаемите индивидуални свободи. Тя е вътрешна форма и ред, и дисциплина за цялата личност; прониква и волята, и разума. Нейният принцип - централно вдъхновение на човешката личност, която живее в гражданската общност - слиза в дълбините и се вгнездява в сърцето на човека на делото, и на мислителя, на художника и на учения: душа на Душата.

13. Изобщо фашизмът не е законодател и основател на учреждения, но е възпитател и предназначител на духовен живот. Исква да преработи не формите на човешкия живот, а съдържанието, човека, характера, вярата. И за тая цел иска дисциплина и власт, която да прониква в духовете и да властва там безпрекословно. Затова негово знаме е ликторският сноп, символ на единството, силата и справедливостта.

ПОЛИТИЧЕСКО И СОЦИАЛНО УЧЕНИЕ

1. Когато през оня далечен март на 1919 от колоните на *Popolo d'Italia* аз свиках в Милано останалите живи интервентисти, които ме бяха следвали още от станалото през януари 1915 образуване на фашите за революционна дейност - в моя дух нямаше никакъв особен доктринален план. Аз носех живия опит само на едно учение: на социализма от 1902-1904 до зимата на 1914, около едно десетилетие. Опит на партизанин и водач, но не доктринален опит. Моето учение, дори и в оня период, беше учението на делото. Едно единно общоприето учение на социализма не съществуваше вече от 1905, когато в Германия започна ревизионистичното движение начело с Бернщайн, а срещу него се образува, в смяната на тенденциите, едно левичарско революционно движение, което в Италия никога не излезе извън полето на фразите, докато пък в руския социализъм то бе прелюдията на болшеvizма. Реформизъм, революционерство, центризм - дори отзвучите на тая терминология са угаснали вече, докато пък в голямата река на фашизма ще намерите теченията, излезли от Сорел, Пегу, Лагардел, от *Mouvement Socialiste* и от кохортата на италианските синдикалисти, които между 1904 и 1914 внесоха нота на новост в италианските социалистически среди - вече обезплодени и хлороформирани от прелюбодеянието на Джолити - със Свободни страници на Оливети, Вълчицата на Орано, Обществено действие на Енрико Леоне.

В 1919, след войната, социализмът беше вече мъртъв, като учение: съществуваше само като паметозлобие, имаше само още една възможност, специално в Италия - отмъщението срещу ония, които бяха желали войната и които трябваше да я „изкупят“. *Popolo d'Italia* носеше подзаглавие „всекидневник на бойците и производителите“. Думата „производители“ беше вече израз на насока на ума. фашизмът не бе подхранен от предварително изработено кабинетно учение: той се роди от нужда за дело, и бе дело; не бе партия, но в първите две години противопартия и движение. Името, което аз дадох на организацията, определяше белезите ѝ. Все пак този, който ще препрочете във вече измачканите листове от онова време отчета за учредителното събрание на италианските бойни фаши, не ще намери едно учение, но редица кълнили семена, прозрения, загатвания, които, освободени от неизбежното напластяване на случайностите, трябваше сетне, след няколко години, да се развият в редица доктринални положения, които правеха от фашизма едно определено само по себе политическо учение в сравнение с всички други и минали, и съвременни учения. „Ако буржоазията - казвах тогава - вярва, че ще намери в нас гръмоотводи, тя се мами. Ние трябва да вървим към труда... Искаме да привикнем работните класи към властническа способност, дори и за

да ги убедим, че не е лесно да се тласне напред някоя индустрия или търговия... Ще се борим срещу техническата и духовна назадничавост... И когато ще се наследи режимът, ние не трябва да бъдем слаби. Трябва да се притечем; ако режимът бъде победен, ние ще трябва да заемем неговото място. Правото на наследство се пада нам, защото ние тласнахме страната във войната и я изведохме към победата. Сегашното политическо представителство не може да ни бъде достатъчно, ние искаме едно пряко представителство на всички интереси... Против тая програма би могло да се каже, че тя се връща към корпорациите. Няма значение! Затова бих желал събранието да приеме исканията на националния синдикализъм от икономическа гледна точка...”

Не е ли странно, че още от първия ден на площада San Sepolcro прозвуча думата „корпорация“, която в течение на Революцията трябваше да означава едно от основните за режима законодателни и обществени творения?

2. Годишите, които предшестваха похода към Рим, бяха години, през които нуждите на делото не търпяха изследвания или пълни доктринални постройки. Водеше се борба по градове и села. Спореше се, но което е по-свято и важно - умираше се. Знаеха да умират. Хубавата и завършена доктрина, разделена на глави и параграфи и с очертана външност - можеше да липсва; но беше заместена с нещо по-решаващо: вярата. Все пак онзи, който припомня това с помощта на книгите, статиите, конгресните решения, по големите и по-малките речи, който умее да изследва и да избира, ще намери, че основите на учението бяха нахвърляни още когато беснееше борбата. И тъкмо в тия години и фашистката мисъл също се въоръжава, пречиства се, отива към своя организация. Проблемите за индивида и Държавата; проблемите за властта и свободата; политическите, социалните и по-особено националните проблеми; борбата против либералните, демократичните, социалистическите, масонските, народническите доктрини бе водена едновременно с „наказателните походи“. Но понеже „системата“ липсваше, злонамерените противници отрекоха на фашизма всяка способност за доктрина, а в това време доктрината, макар и бурно, възникваше, отначало под вида на буйно и догматично отрицание, както става с всички идеи, които започват; после под положителния вид на постройка, която през годините 1926, '27 и '28 намираше последователно своето осъществяване в законите и учрежденията на режима.

Днес фашизмът е ясно определен не само като режим, но и като учение. Тая дума трябва да бъде разбрана в смисъл, че днес упражнявайки своята критика върху себе си и върху другите, фашизмът има своя собствена, ясно обособена точка на гледане, на отношение и следователно на посока към всички проблеми, които тревожат, в нещата или в умовете, народите в света.

3. Преди всичко, доколкото това се отнася изобщо до бъдещето и развитието на

човечеството, и като се оставят настрана всички актуални политически съображения, фашизмът не вярва във възможността, нито в ползата на вечния мир. Следователно, той отхвърля пацифизма, който крие едно отричане от борбата и една низост пред жертвата. Само войната води към най-голямо налягане на всички човешки сили и слага печат на благородство върху народите, които имат смелостта да я приемат. Всички други изпитания са второстепенни и никога не поставят човека сам пред себе си в редуването на живота и смъртта. Следователно учение, което тръгва от предпоставения постулат за мира, е чуждо на фашизма: така, както са чужди на духа на фашизма - макар и приети заради онай малка полза, която могат да имат в определени политически положения - всички международни и съюзни постройки, които както показва историята, могат да бъдат пръснати от вятъра, когато сантиментални, идейни и практични елементи бурно раздвижат сърцето на народите, фашизмът пренася този антипацифистичен дух дори и в живота на индивидите. Гордият девиз на скуадристите „me ne frego“, написан върху превръзките на една рана, е акт не само на стоицистична философия, израз не само на едно политическо учение: той е възпитание за борба, приемане на опасностите, които тя носи - нов стил на италианския живот. Така фашистът приема, обича живота, не познава и смята презривно самоубийството; схваща живота като дълг, възвисяване, завоевание: животът, който трябва да бъде висок и пълен; живян за себе си, но преди всичко за другите - близки и далечни, сегашни и бъдни.

4. „Народностната“ политика на режима е последица на тия предпоставки. И фашистът обича наистина своя ближен, но този „ближен“ не е за него неясно и неуловимо понятие: любовта към ближния не е пречка за необходимите възпитателни строгости, а още по-малко за различията и разстоянията, фашизмът отхвърля универсалните свързвания и макар да живее в общност с цивилизованите народи, гледа ги бдителен и недоверчив в очите, следва ги в техните душевни състояния и в промяната на интересите им и не се оставя да бъде измамен от променчиви и лъжливи привидности.

5. Подобно схващане за живота прави фашизмът да бъде рязко отрицание на онова учение, което образува основата на така наречения научен или марксов социализъм: учението за историческия материализъм, според който историята на човешките цивилизации би се обяснила само с борбата на интересите между различните обществени групи и с размяната на средства и уреди за производство. Никой не отрича, че промените в стопанството - открития на сурови материали, нови начини за работа, научни изобретения - имат своето значение; но абсурдно е, че те са достатъчни да обяснят човешката история, като се изключат всички други фактори: фашизмът вярва още и винаги в светостта и героизма, тоест в дела, в които не действа никаква икономическа - далечна или близка - подбуда. С отричането на историческия материализъм - за него хората

са само фигуранти на историята, които се появяват и изчезват на повърхността на вълните, докато в дълбините се виждат и работят истинските управителни сили - е отречена също и неизменната и непоправима класова борба, която е естествена рожба на това икономическо схващане на историята, и преди всичко отречено е, че класовата борба е най-силният фактор за обществените преобразования. Със сразяването на социализма в тия две най-важни точки на неговото учение от него остава само сантименталното възжелание старо като човечеството - за едно обществено съжителство, в което да бъдат облекчени страданията и скърбите на най-унижените люде. Но тук фашизмът отхвърля понятието за икономическо „щастие“, което ще се осъществи социалистически и почти автоматически в даден момент от развитието на стопанството, с осигуряването за всички максимум благосъстояние, фашизмът отрича, че е възможно материалистичното понятие за „щастие“ и го оставя на икономистите от първата половина на 18 век; тоест отрича уравнието благосъстояние = щастие, което би превърнало хората в животни, мислещи само за едно нещо: да бъдат хранени и утоявани, следователно сведени до чистия и прост вегетативен живот.

6. След социализма фашизмът напада целия сбор от демократични идеологии и ги отхвърля, било в техните теоретични предпоставки, било в техните практически приложения или доводи, фашизмът отрича, че числото - поради простия акт, че е число - може да управлява човешките общества; отрича, че това число може да управлява чрез периодично допитване; утвърждава неизличимото, плодносно и благодатно неравенство на хората, които не могат да се изравнят чрез един механичен и външен факт, какъвто е общото гласоподаване. Като демократични режими могат да бъдат определени ония, в които от време на време се дава на народа илюзията, че е господар, тогава когато истинската действителна власт е в други, понякога неотговорни и скрити сили. Демокрацията е режим без цар, но с много царе, понякога по-изключителни, тиранични и разорителни, отколкото само един цар-тиран. Това обяснява защо фашизмът, макар преди 1922 да беше взел поради обстоятелствата поведение на републикански тенденции, се отказа от тях преди похода към Рим, убеден, че въпросът за политическите форми на една Държава не е днес най-важен и че изучаването редицата на миналите и сегашни монархии, на миналите и сегашни републики показва, че монархията и републиката не бива да се смятат вечни, но представят форми, в които се изразява политическото развитие, историята, традицията, психологията на определена страна. Сега фашизмът преодолява антитезата монархия - република върху която се спираше демократизмът, като товареше първата с всичките недостатъци, а превъзнасяше втората като съвършен режим. Сега видя се, че има дълбоко реакционни и абсолютистични републики, а монархии, които приемат най-смели политически и обществени опити.

7. „Разумът, науката - казваше Ренан, които има пред- фашистки просветления, в едно от своите философски съзерцания - са производни на човечеството, но химера е да се иска разумът пряко за народа и чрез народа. Не е необходимо за съществуването на разума всички да го познават. Във всеки случай, ако това посвещение би трябвало да се извърши, то не би станало чрез ниспата демокрация, която изглежда неизбежно води към угасването на всяка трудна култура и на всяка по-висока дисциплина. Принципът, че обществото съществува само за благосъстоянието и свободата на индивидите, що го образуват, не изглежда да е съобразен с плановите на природата, планове, в които само видът е взет под съображение, а индивидът, като че е пожертван. Особено опасно е последната дума на така разбраната демокрация (бързам да кажа, че би могло да има и друго разбиране) да не бъде едно обществено състояние, в което една изродена маса да има само грижата да се наслаждава на отвратителните наслади на простия човек.“

Дотук Ренан. Фашизмът отхвърля в демокрацията нелепата условна лъжа за политическото равенство, дрехата на общата безотговорност и мита за щастие и безкрайния напредък. Но ако демокрацията може да бъде иначе разбрана, тоест ако демокрацията значи да не се отхвърля народът от участие в Държавата, фашизмът може да бъде определен от автора като една „организирана, централизирана, властна демокрация“.

8. Спрямо либералните доктрини фашизмът е в положение на пълна противоположност и в полето на политиката, и в полето на стопанството. Не трябва да се преувеличава - просто, по съображения на актуална полемика - значението на либерализма през миналия век и да се прави от това учение едно от многобройните разцъфтели в онова столетие религия на човечеството за всички настоящи и бъдни времена. Либерализмът цъфтя само за петнадесет години. Роди се в 1830 като противодействие на Свещения съюз, който искаше да върне Европа към времето преди '89 - и неговата бляскава година бе 1848, когато дори и Пий IX беше либерал. Веднага след това започна упадък. Ако '48 година бе година на светлина и поезия, '49 година бе година на мрак и трагедия. Римската република бе убита от друга една република - френската. В същата година Маркс пусна евангелието на религията на социализма с прочутия Манифест на комунистите. В 1851 Наполеон III прави своя нелиберален преврат и владее над Франция до 1870, когато бе съборен от народен бунт, но вследствие на едно от най-големите военни поражения, които историята познава. Победителят е Бисмарк и той никога не узна къде обитаваше религията на свободата -и с какви пороци си служеше. Показателно е, че един народ с висока общественост като немския народ съвсем не е познавал през целия 19 век религията на свободата. Има само едни скоби. Представени от оня така наречен „смешен франкфуртски парламент“, който трая един сезон. Германия достигна своето народно единство извън либерализма, против либерализма, учение, което

изглежда чуждо за немската душа, душа по същество монархична, докато либерализмът е историческото и логично преддверие на анархията. Етапите на немското единство са трите войни от '64, '66, 70, водени от „либерали“ като Молтке и Бисмарк. А що се отнася до италианското единство, либерализмът има в него съвсем нищожен дял в сравнение с приноса, даден от **Мацини и Гарибалди**²³, които не бяха либерали. Без намесата на нелиберала Наполеон ние не щяхме да имаме Ломбардия, а без помощта на нелиберала Бисмарк при Садово и Седан много вероятно е, че ние не щяхме да имаме Венеция в '66 и в 1870 не щяхме да влезем в Рим. От 1870 до 1915 протича периодът, в който самите жреци на новото верую признават залеза на своята религия: разбита от декадентството в литературата, от активизма в практиката. Активизмът: тоест национализъм, футуризм, фашизм. След като бе натрупал безкрай Гордиеви възли, „либералният“ век се опитва да ги развърже с хекатомбите на световната война. Никога никоя религия не е налагала толкова жестока жертва. Боговете на либерализма бяха ли жадни за кръв? Сега либерализмът затваря вратите на своите празни храмове, защото народите усещат, че неговият агностицизъм в стопанството, неговият индиферентизъм в политиката и моралът би отвел, както бе водил държавите, към сигурна разруха. С това се обяснява, че всички политически опити на съвременния свят са антилиберални и поради това във висша степен смешно е да се иска те да бъдат класифицирани извън историята: като че историята е лов, заварден за либерализма и за неговите професори, като че либерализмът е окончателната и вече непреодолима дума на цивилизацията.

9. Фашистките отрицания на социализма, на демокрацията, на либерализма все пак не трябва да карат да се мисли, че фашизмът иска да върне света към онова, което той беше преди 1789, която се сочи като начална година на демократичния век. Няма връщане назад, фашисткото учение не е избрало Де Местр за свой пророк. Монархическият абсолютизъм, а така също и всяка еклезиолатрия бе отживял. Така „бяха отживели“ феодалните привилегии и делението на непроницаеми и несношаващи се помежду си касти. Понятието за фашистка власт няма нищо общо с полицейската държава. Партия, която управлява цялостно една нация, това е нов в историята факт. Не са възможни съотношения и сравнения. От остатъците на либералните, социалистически, демократически учения фашизмът извлича ония елементи, които още имат жизнена стойност. Запазва ония, които би могло да се нарекат факти, придобити от историята, отхвърля всичко останало, тоест понятието за едно учение добро за всички времена и народи. Като се допусне, че 19 век е бил векът на социализма, на либерализма, на демокрацията, не ще рече, че и 20 век трябва да бъде век на социализма, на либерализма, на демокрацията. Политическите учения минават, народите остават. Може да се мисли, че този век е век на властта, век на „десничарството“, фашистки век; ако 19 век бе век на индивида (либерализъм значи индивидуализъм), може да се мисли, че той е „колективният“ век и значи век на Държавата. Съвсем логично е едно ново учение да може да използва още

жизнените елементи от други учения. Никое учение не се е родило цяло ново, блестящо, никога невиждано. Никое учение не може да се похвали с пълна „оригиналност“. То е свързано, поне исторически, с другите учения, които са били, с другите учения, които ще бъдат. Така научният социализъм на Маркс е свързан с утопичния социализъм на Фурие, Оуен, Сен-Симон; така либерализмът на 19 век се свързва с цялото просветително движение на 18 столетие. Всяко учение се стреми да насочи дейността на хората към определен предмет; но дейността на хората въздейства на учението, преобразява го, нагажда го към новите нужди или го превъзмогва. Следователно самото учение трябва да бъде не словесно упражнение, но жизнен акт.

10. Основата на фашисткото учение е понятието за Държавата, за нейната същност, за нейните задачи и цели. За фашизма Държавата е абсолют, пред който индивиди и групи са относителното. Индивиди и групи са „мислими“ дотолкова, доколкото са в Държавата. Либералната Държава не управлява играта и материалното и духовно развитие на колективитетите, но се ограничава да отбелязва резултатите: фашистката Държава има свое съзнание, своя воля и затова се нарича „етична“ Държава. В 1929 на първото петгодишно събрание на режима казах: „За фашизма Държавата не е нощен пазач, който се грижи само за личната безопасност на гражданите; не е и организация с чисто материални цели ^като например да обезпечи известно благосъстояние и относително мирно обществено съжителство, за чието осъществяване би бил достатъчен ■ един Управителен съвет; не е и създаване на чиста политика, без връзки с материалната и сложна действителност на живота на отделните люде и на народите. Държавата - така, както фашизмът я схваща и осъществява, е духовен и нравствен факт, защото конкретизира политическата, правната, икономическата организация на нацията, а тая организация в своя произход и развитие е израз на духа. Държавата е поръчителка за вътрешната и външна сигурност, но е също и пазителка и предавателка на народния дух, така, както той е бил образуван през вековете в езика, в обичаите, във вярата. Държавата е не само настояще, но е също минало, и преди всичко бъдеще. Като надминава краткостта на живота на индивидите, Държавата представя присъщото на нацията съзнание, формите, в които Държавите се изразяват, се менят, но необходимостта остава. Държавата възпитава гражданите на гражданска добродетел, дава им съзнание за тяхното предназначение: води ги към единство; съгласува интересите им в справедливостта; предава завоеванията на мисълта в науките, изкуствата, правото, човешката общност; води хората от елементарния живот на племето към най-високия човешки израз и мощ - империума; поверява на вековете имената на ония, които са умрели за нейната цялост или за да се подчинят на нейните закони; сочи като пример и препоръчва на идните поколения пълководците, които са увеличили нейната територия, и гениите, които са я озарили със слава. Когато чувството за Държавата отслабне и вземат надмощие разединяващите и центробежни стремежи на индивидите или на групите,

националните общества отиват към залез.“

11. От 1929 до днес световното стопанско, политическо развитие още повече засили тия доктринални положения. Държавата расте великански. Държавата е, която може да разреши драматичните противоречия на капитализма. Онова, което се нарича криза, може да се разреши само от Държавата, в Държавата. Къде са сенките на Жюл Симоновците, които в зората на либерализма провъзгласяваха, че „Държавата трябва да работи да стане безполезна и да подготви своята оставка“? На Мак Куллоховците, които във втората половина на миналия век твърдяха, че Държавата трябва да се въздържа от прекалено управление? А пред постоянните, искани неизбежни намеси на Държавата в стопанските промени какво би казал англичанинът Бентам, според когото индустрията би трябвало да иска от Държавата само да бъде оставена на мира, или немецът Хумболдт, според когото „бездейната“ Държава трябва да бъде смятана като най-добра? Вярно е, че втората вълна от либерални икономисти бе по-малко крайна от първата, и вече самият Смит, макар и предпазливо, отваряше вратата за намесите на Държавата в стопанството. Ако оня, който казва либерализъм, казва индивид, тоя, който казва фашизъм, казва Държава. Но фашистката държава е единствена и е оригинално създадена. Не е реакционна, а революционна, доколкото изпреварва разрешението на определени световни проблеми, които другаде са поставени в политическото поле от раздробяване на партиите, от злоупотребата с властта на парламентаризма, от безотговорността на събранията, в икономическото поле - от синдикалните функции, все по-многобройни и мощни, било в работническия, било в индустриалния дял, от техните конфликти, от техните съглашения; в моралното поле от необходимостта за ред, за дисциплина, за подчинение на нравствените поведения на отечеството, фашизмът иска Държавата да бъде силна, органична и в същото време да бъде опряна на широка народна основа, фашистката Държава запази за себе си и полето на стопанството, и посредством създадените от нея корпоративни, обществени, възпитателни учреждения чувството за държавата стига до крайните разклонения, и в Държавата циркулират, включени в съответните организации, всички политически, икономически, духовни сили на нацията. Държава, опряна върху милиони индивиди, които я признават, чувстват я, готови са да ѝ служат, не е тираничната Държава на средновековния господар. Тя няма нищо общо с абсолютистичните Държави отпреди и след '89. Индивидът във фашистката Държава не е унищожен, а по-скоро е умножен, така, както в един полк войникът не е намален, но умножен от броя на своите другари, фашистката Държава организира нацията, но след това оставя на индивидите достатъчно простор; тя е ограничила безполеznите или вредни свободи, а е запазила съществените. Не индивидът, а само Държавата може да бъде тоя, който съди в тая област.

12. Фашистката Държава не остава безразлична пред религиозния факт изобщо,

и пред оная особена позитивна религия, какъвто е италианският католицизъм. Държавата няма богословие, но има нравственост. Във фашистката Държава религията бива смятана като една от най-дълбоките прояви на духа; следователно тя бива не само почитана, но защитавана и покровителствувана. Фашистката Държава не създава свой „Бог“, така, както в даден момент Робеспьер пожела да стори това при крайните изстъпления на Конвента; нито пък се опитва напразно да се изличи от душите, както прави болшевизмът; фашизмът почита Бога на отшелниците, на светците, на героите, а също и Бога така, както го вижда и му се моли наивното и първобитно сърце на народа.

13. Фашистката Държава е воля за мощ и власт. Римската традиция тук е идея на сила. В учението на фашизма империумът не е само териториален или военен, или търговски израз, но духовен или нравствен. Може да се мисли за империум, тоест за нация, която пряко или косвено ръководи други нации, без нуждата да завладее нито един квадратен километър територия. За фашизма стремежът към империум, тоест към експанзията На народите, е израз на жизненост; противното на това, или домошарството, е знак на упадък; народи, които се раждат или възраждат, са империалисти, народи, които умират, са отстъпчиви, фашизмът е учението, което е най-пригодно да представи стремежите, душевните състояния на народ като италианския, който се възражда след много векове на занемара или на чуждо робство. Но империумът иска дисциплина, съгласуване на усилията, дълг и жертва; това обяснява много страни от практичната дейност на режима и насоката на много сили на Държавата, и необходимата строгост спрямо ония, които биха искали да се противопоставят на това самоволно и съдбоносно движение на Италия в 20 век, и да се противопоставят, раздвижвайки преодолените идеологии на 19 век, отхвърлени отвсякъде, където се вършат големи опити за политически и обществени преобразувания: никога, както в тоя миг, народите не са имали такава жажда за власт, за напътвания, за ред. Ако всеки век има свое учение, по хиляди белези личи, че учението на днешния век е фашизмът. Че е жизнено учение, сочи фактът, че той предизвика една вяра: че вярата завладя душите, показва фактът, че фашизмът има своите паднали и своите мъченици.

Сега фашизмът има вече в света универсалността на всички учения, които, осъществявайки се, представят един момент в историята на човешкия дух.

¹ „Сега италианският фашизъм, под страх на смърт или по-лошо - на самоубийство, трябва да създаде „тяло на доктрини“. Те не ще бъдат, не трябва да бъдат Несови ризи, които да ни свързват навеки - защото утрешният ден е тайнствен и непредвидим, - но трябва да образуват едно ръководно начало на нашата всекидневна политическа и индивидуална дейност.

Само аз, който съм ги диктувал, пръв ще призная, че нашите скромни програмни правила - теоретичните и практични насоки на фашизма - трябва да бъдат прегледани, поправени, допълнени, подкрепени, защото тук-там те са изпитали пакостите на времето. Мисля, че

съществената ядка е винаги в неговите постули, които две години служиха като сборен знак на дружините на италианския фашизъм; но макар и да се изхожда от това първично ядро, време е да се пристъпи към по-нататъшна и по-пълна разработка на същата програма.

На това жизнено за фашизма дело с особено усърдие би трябвало да сътрудничат всички италиански фашисти, специално в ония области, дето със или без договор се е стигнало до мирно съжителство на двете противни движения.

Изразът е малко силен; но аз бих желал двата месеца, що ни отделят от Народното събрание, да се създаде философията на италианския фашизъм. Със своето първо училище за пропаганда и култура Милано съдейства на тая цел.

Не се касае само да се приготвят програмните елементи, върху които да се опре здраво организацията на оная партия, в която неизбежно ще трябва да се влее фашисткото движение; касае се също да се опровергае глупавата басня, че фашизмът има само насилници, а не също, както е в действителност и неспокойни, и съзерцателни духове.

Тая нова насока на фашистката дейност не вреди - съвсем уверен съм в това - на оня великолепен дух и войнствен темперамент, особена характерна черта на фашизма. Да се напълни мозъка с доктрини и здрави убеждения, не значи да се обезоръжи, но да се заздравя, да се направи дейността все по-съзнателна. Войниците, които знаят защо се бият, са винаги най-добри, фашизмът може и трябва да вземе за девиз Мациниевия бином: „Мисъл и дело“. (Писмо до М. Бнанки, 27 август 1921, по случай откриването Училището за фашистката пропаганда и култура в Милано: в Послания и прокламации, Милано, Libr. d'Italia, 1929, стр. 39).

„Фашистите трябва да бъдат поставени в досег, да се направи така, че тяхната дейност да бъде доктринална дейност, дейност на духа и мисълта...

Сега, ако нашите противници присъстваха на събранието ни, щяха да се убедят, че фашизмът не е само дело, а още и мисъл.“ (На националния съвет на фашистката партия, 8 август 1924 г. в книгата Новата политика на Италия, 4 издание, Милано, Алпес 1928 г., стр. 316-317).

² „Днес аз твърдя, че фашизмът като идея, учение, осъществяване е универсален; италиански в своите особени учреждения, той е универсален в духа, а не би могло да бъде иначе. Духът е универсален по самата си природа. Следователно може да се предвиди една фашистка Европа, една Европа, която да вдъхновява своите учреждения от доктрините и практиката на фашизма. Тоест една Европа, която да разреши във фашисткия смисъл проблемата за модерната държава, за държавата на XX век, доста различна от, държавите, които съществуваша преди 1789 г., или които се образуваха след това. фашизмът днес отговаря на изисквания от универсален характер. Наистина той разрешава тройната проблема за отношенията между държава и индивид, между държава и групи и организирани групи.“ (Послание за IX година до федералните директори, събрани в Палацо Венеция, 27 октомври 1930 г., в Речи от 30, Милано, Алпес 1931 г., стр. 211).

³ „Този политически процес е придружен и от един философски процес: ако е вярно, че материята бе останала за един век върху олтарите, днес духът заема нейното място. Последователно са отхвърлени всички особени прояви на демократичния дух; лекомислието, импровизацията, липсата на лично чувство за отговорност, превъзнасянето на числото и на онова тайнствено божество, което се нарича „народ“. Всички създания на духа - като се почне с религиозните - идат на пръв ред и никой вече не смее да остава на позициите на оня антиклерикализъм, който беше за много десетилетия в западния свят любимото занятие на демокрацията.

Когато се казва, че Бог се връща, това ще рече, твърди се, че се връщат ценностите на духа“. (Къде върви светът, в Йерархия, г. 1, 1922, бр. 3: във Времена на фашистката революция. Милано, 1930, стр. 34-35).

„Има една област запазена, не толкова за изследването, а повече за съзерцанието на висшите цели на живота. Прочее, науката тръгва от опита, но неизбежно завършва във философията и, по мое мнение, само философията може да просвети науката и да я отнесе върху почвата на универсалната идея.“ (На научния конгрес в Болоня, 11 октомври 1926: в Речи от 1926, Милано, Алпес, 1927, стр. 386).

„За да бъде разбрано, фашисткото движение трябва да бъде разглеждано в цялата му ширина и дълбочина на духовно явление. Неговите прояви бяха най-могъщи и най-решителни, но не бива да се спира при тях. Всъщност италианският фашизъм не бе само един политически бунт срещу изтощените и некадърни правителства, които бяха оставили да падне авторитетът на държавата и застрашаваха да спрат Италия по пътя на нейното по-голямо развитие, но беше един духовен бунт срещу старите идеологии, които рушиха свещените начала на религията, на отечеството и на семейството. Прочее, духовен бунт. Фашизмът бе пряко изразен от народа.“ (Едно послание към английското общество, 5 януари 1924, в Послания и прокламации, Милано, Libreria d'italia, 1929, стр. 107).

⁴ „Борбата е началото на всички неща, защото животът цял е пълен с противоречия; има любов и омраза, бяло и черно, ден и нощ, добро и зло, и когато тези противоречия не се съединят в равновесие, борбата ще бъде винаги в дълбочината на човешката природа като върховна съдбовност.

Впрочем, добре е, че е така. Днес може да имаме военна, икономическа, идейна борба, но денят, в който не би имало борба, ще бъде ден на меланхолия, на край, на разорение. Ала този ден не ще дойде. Тъкмо защото историята винаги се представя катоменяваща се панорама. Ако бихме желали да се върнем към спокойствието, към мира, не бихме се борили против днешните стремежи на сегашния динамичен период. Ние трябва да се приготвим за други изненади, за други борби. Не ще има период на мир дотогава, докато народите не ще се отдават на една християнска мечта за световно братство и ще могат да си протегнат ръка през океаните и планините. За себе си аз не вярвам твърде на тия идеали, но не ги изключвам, защото аз не изключвам нищо.“ (Реч в театър Росети в Триест, 20 септември, 1920; в Политически речи, Милано, издание на Пополо д'Италия, 921, стр. 107).

⁵ „Разбирам честта на народите в приноса, който са дали на културата на човечеството.“

⁶ „Напротив, аз нарекох тая организация „Италиански бойни фаши.“ В този твърд и металичен израз беше цялата програма на фашизма, както аз го мечтаех, така, както го желаех, така как-то го направих!

Още и това е програмата, о, другари: да се борим.

За нас фашистите животът е непрестанна борба, която ние приемаме с голяма сръчност, с голяма смелост, с необходимата неустрашимост.“ (В Рим, за VII годишнина от основаването на фашиите, 28 март 1926, в Речи от 1926, Милано, Алпес, 1927, стр. 98).

„Ето ни пак пред ядката на фашистката философия. Когато неотдавна един финландски философ ме помоли да му дам в една фраза смисъла на фашизма, аз написах на немски език: „Ние сме против удобния живот!“

⁷ „Ако фашизмът не беше вяра, как би дал стоицизъм и смелост на своите последователи? Само една вяра, която е достигнала религиозните висини, само една вяра може да внуши думите, излезли от безкръвните вече устни на Федерико Флорио“. (Кръвни връзки, в Пополо д'Италия от 19 януари 1922, и в Diuturna, Милано, Алпес, 1929, стр. 256).

⁸ „Нашият темперамент ни кара да преценяваме конкретната страна на проблемите, не вече техните идеологични или мистични сублимации. Затова лесно намираме равновесието“. (Изгледите на драмата в Пополо д'Италия от 31 октомври 1917, и в Diuturna, стр. 86).

⁹ „Нашата борба е по-неблагодарна, но по-хубава, защото ни налага да се надяваме само на своите

сили. Ние разкъсахме всички разкрити истини, оплюхме всички догми, отхвърлихме всички раеве, осмяхме всички шарлатани - бели, червени, черни, - които продават чудодейни билки, за да дават „щастие“ на човешкия род. Ние не вярваме на програми, на схеми, на светци, на апостоли; и особено не вярваме на щастieto, на спасението на обетованата земя.

Не вярваме в едно-единствено разрешение - било то от икономически или политически, или морален вид, - в едно линейно разрешение на проблемите на живота, защото - о, славни певци на всички вери - животът не е линейен и никога не ще го сведете до затворен между първични нужди сегмент.“ (Морепаването е необходимо, в Пополо д'Италия, 1 януари 1922, и в *Diuturna*, стр. 223).

¹⁰ „Ние не сме, ние не искаме да бъдем вечно неподвижни мумии с лице обърнато все към същия кръгзор, или да се затворим между тесните прегради на разрушителната прекалена набожност, дето механически се мърморят формулите, съответстващи на молитвите на изповядваните религии; но ние сме люде, и живи люде, които искат да дадат своя принос, макар и скромн, за създаването на историята.“ (Смелост, в Пополо д'Италия. 15 ноември 1914, и в *Diuturna*, стр. 242).

„Пред думите и понятията за запазване и обнова, за традиция и напредък, които се свързват тук отъдно и отляво, ние не се залавяме за миналото, като за висш скрижал на спасение, нито пък се хвърляме с главата надолу всред прелъстителите мъгли на бъдещето.“ (Кратък увод (1922), цитирано във Времена на фашистката революция, Милано, Алпес, 1930, стр. 14).

„Отрицателното, вечната неподвижност е наказание. Аз съм за движението. Аз съм човек, който ходи.“

¹¹ „Ние първи почнахме да твърдим срещу демо-либералния индивидуализъм, че индивидът не съществува, ако не е в държавата и подчинен на нуждите на държавата и че както цивилизацията постепенно взема все по-сложни форми, все повече се ограничава свободата на индивида.“ (На големия доклад на фашизма, 14 септември 1929: в Речи от 1929, Милано, Алпес, 1930, стр. 280).

„Чувството за държавата расте в съзнанието на италианците, които чувстват, че само държавата е незаменимата гаранция за тяхното единство и независимост: че само държавата представя продължаването на бъдещето на тяхната раса и история.“ (Послание за VII годишнина, 25 октомври, 1929, пак там, стр. 300).

„Ако през изминалите осемдесет години осъществихме така внушителни успехи, вие мислите и можете да си представите и да предвидите, че в идните петдесет или осемдесет години пътят на Италия, на тая Италия, която ние чувстваме така мощна, така изгълнена с жизнени сокове, ще бъде наистина величав, особено, ако ще остане трайно съгласието между всички граждани, ако държавата ще продължава да бъде съдия в политическите и обществените спорове, ако всичко бъде в държавата и нищо извън държавата, защото днес не е мислим индивид извън държавата, с изключение на дивака, който може да желае за себе си само усамотението и пясъка на пустинята.“ (Реч в Сената от 12 май 1938: в Речи от 1928, стр. 109).

„Фашизмът върна на държавата нейната суверенна дейност - предявявайки срещу всички раздробявания на класи и категории абсолютната етична ценност; върна на правителството на държавата, сведено до изпълнителен инструмент на изборното събрание, неговото достойнство на представител на личността на държавата и пълнотата на неговата управническа власт; освободи администрацията от натиска на всички размирни партии и на всички интереси.“ (В Държавния съвет, 22 декември 1928; пак там, стр. 358).

¹² „Нека никой не мисли да отрича нравствения характер на фашистката държава, защото аз бих се срамувал да говоря от тая трибуна, ако не чувствах, че представям нравствената и духовна сила на държавата. Какво би била държавата, ако нямаше един свой дух, един свой морал, който дава

силата на нейните закони и с който тя успява да държи в подчинение гражданите?

...Фашистката държава изявява напълно своя етичен характер; тя е католическа, но е фашистка, и преди всичко изключително по същност фашистка. Католицизмът я допълня и ние открито заявяваме това, но нека никой не мисли, във философски и метафизически смисъл, да ни размени ролите." (Реч в Камарата на депутатите, 13 май 1929: Латеранските споразумения. Рим, Libreria del Littorio, 1929, стр. 106).

„...Държавата, която има съзнание за свята мисия и представлява народ, що върви, държава, която непрекъснато преобразува този народ, дори и в неговия физически вид. Държавата трябва да каже велики думи на този народ, да раздвижи големи идеи и големи задачи, не да извършва само обикновено управление.“ (Пак там, стр. 107.)

¹³ „Понятието за свобода не е абсолютно, защото в живота няма нищо абсолютно. Свободата не е право, тя е дълг. Не е дар, а завоевание, не равенство, а привилегия. Понятието за свобода се мени с течение на времето. Има свобода в мирно време, която не е вече свобода във време на война. Има свобода във време на благосъстояние, която не може да бъде дадена във време на бедност.“ (На V-годишнина от основаването на фашите, 24 май 1924: в тома Новата политика на Италия, III, Речи от 1924. Милано, Алпес, 1925, стр. 35).

„В нашата държава на индивида не липсва свобода. Той я притежава повече от усамотения човек: защото държавата го закриля, той е част от държавата. А пък усамотеният човек остава незащитен.“

¹⁴ „Днес ние възвестяваме на света създаването на мощната единна италианска държава, от Алпите до Сицилия, и тази държава се изразява в една централизация, организирана, единна демокрация, в която народът свободно се движи, защото, господа, или вие въвеждате народа в крепостта на държавата и той ще я брани, или ще бъде извън и ще я напада.“ (В Камарата на депутатите, 26 май, 1927; в Речи от 1927, стр. 159).

„Във фашисткия режим единството на всички класи, политическото, социално и нравствено единство на италианския народ, се осъществява в държавата и само във фашистката държава.“ (В Камарата на депутатите, 9 декември 1928: Речи от 1928, стр. 333).

¹⁵ „Ние създадохме единна италианска държава. Помислете, че от време на Империята насетне Италия не бе вече единна държава. Тук ние отново утвърждаваме тържествено нашето учение относно държавата: тук аз пак утвърждавам не по-малко енергично своята формула от речта на Миланската Скала „всичко на държавата, нищо против държавата, нищо извън държавата“. (В Камарата на депутатите, 26 май 1927: в Речи от 1927, стр. 157).

¹⁶ „Значи, ние сме в държава, която контролира всички действащи в лоното на нацията сили. Ние контролираме политическите сили, контролираме нравствените сили, контролираме икономическите сили, прочее, ние сме в пълна корпоративна фашистка държава...“

Ние представяме един нов принцип в света, ние представяме ясната категорична, окончателна антитеза на целия свят на демокрацията, на плутократията, на масонството, на целия свят, казано с една дума, на безсмъртните принципи на '89". (За представяне на новата Национална управа на партията, 7 април 1926; в Речи от 1926, стр. 120).

„Министерството на корпорациите не е бюрократичен орган и нито желае да замести синдикалните организации в тяхната по необходимост автономна дейност, насочена да включи, да подбере, да подобри техните привърженици. Министерството на корпорациите е органът, чрез който в центъра и по повърхността се осъществява пълното сдружаване, установяват се равновесията между интересите и силите на икономическия свят. Осъществяване възможно на почвата на държавата, защото само държавата се издига над противоречивите интереси на отделните люде и на групите, за да ги съгласува с една висша цел, осъществяване, направено по-

бързо от факта, че всички признати, гарантирани, покровителствани в корпоративната държава икономически организации живеят в общата орбита на фашизма: тоест приемат доктриналната и практическа концепция на фашизма.” (При освещаването на Министерството на корпорациите. 31 юли 1926; в Речи от 1926, стр. 250).

„Ние установихме корпоративната и фашистка държава, държавата на национално общество, държавата, която събира, контролира, хармонизира и смекчава интересите на всички обществени класи, които се виждат еднакво покровителствани. И докато по-рано, през годините на демо-либералния режим, работническите маси гледаха с недоверие държавата, бяха извън държавата, бяха против държавата, гледаха държавата като всекидневен и всечасен враг, днес няма работник италианец, който да не търси своето място в корпорациите, в съюзите, който да не иска да бъде една жива молекула от оня голям, огромен жив организъм, каквато е националната корпоративна фашистка държава.” (За IV-годишнината на Похода, от балкона на Палацо Киджи, 28 октомври 1926: пак там, стр. 340).

¹⁷ „Войната беше „революционна”, в смисъл, че тя ликвидира сред реки от кръв века на демокрацията, века на числото, на мнозинството на количеството.” (Къде отива светът, в Йерархия, 1922, и във Времена и на фашистката революция, стр. 37).

¹⁸ Сравни с бележка 13.

¹⁹ „Една нация съществува дотолкова, доколкото тя е народ. Един народ се издига дотолкова, доколкото той е многоброен, трудолюбив и в ред. Силата е следствието от тоя основен трином.” (На Общото събрание на Режима, 10 март 1929; в Речи от 1929, стр. 24).

„Фашизмът не отрича държавата: той твърди, че едно гражданско, национално или имперско общество може да бъде мислено само под вид на държавата.” (Държава, Противодържава, Фашизъм в Йерархия, 25 юни 1922, и във Времена на фашистката революция, стр. 94).

За нас нацията е преди всичко дух, а не само територия. Има държави, които са имали огромни територии и които не са оставили никаква следа в човешката история. Не е само числото, защото в историята е имало много малки, микроскопични държави, които са оставили паметни, нетленни документи в изкуството и философията.

Величието на нацията е сборът от всички тия добродетели, от всички тия условия. Една нация е велика, когато изразява в действителността силата на своя дух.” (Реч в Неапол, 24 октомври 1922; Речи за революцията. Милано, Империя, 1923, стр. 58).

„Ние искаме да обединим Нацията в суверенната държава, която е над всички и може да бъде против всички, защото представя моралната непрекъснатост на нацията в историята. Без Държава няма Нация. Има само човешки съединения, податливи на всички разпадания, които историята може да им наложи”. (На Националния съвет на фашистката партия, 8 август 1924: Новата политика на Италия, 4 изд., Милано, Алпес, 1938, стр. 319).

²⁰ „Аз мисля, че народите... ако искат да живеят, трябва да развият известна воля за мощ; иначе те вегетират, живорят и ще бъдат плячка на някой по-силен народ, който повече е развил тая воля за мощ,” (Реч в Сана, 28 май 1826).

²¹ „Фашизмът преобрази характера на италианците, като отмахна от нашите души всяка нечиста стурия, като го закали за всички жертви, като даде на италианското лице неговия истински вид на сила и хубост.” (Реч в Пиза, 25 май 1926: в Речи от 1926, стр. 193).

²² „Не е неуместно да се илюстрира вътрешният характер, дълбокото значение на фашисткия набор. Не се касае само за една церемония, но за един много важен момент от оная система на цялостно и пълно възпитание и подготовка на италианеца, което фашистката революция смята като една от основните и предрешени задачи на държавата, дори именно основната. Ако

държавата не я разреши или пък по какъвто и да е начин приеме да я разисква, тя чисто и просто рискува своето право на съществуване.“ (В Камарата на депутатите, 28 май 1928: в Речи от 1928, стр. 68).

²³ Според последните исторически сведения Мацини и Гарибалди са били масони, факт, който изглежда е бил неизвестен на Мусолини (бел.).